

Následující text není historickou studií. Jedná se o převyprávění pamětníkových životních osudů na základě jeho vzpomínek zaznamenaných v rozhovoru. Vyprávění zpracovali externí spolupracovníci Paměti národa. V některých případech jsou při zpracování medailonu využity materiály zpřístupněné Archivem bezpečnostních složek (ABS), Státními okresními archivy (SOA), Národním archivem (NA), či jinými institucemi. Užíváme je pouze jako doplněk pamětníkovy svědectví. Citované strany svazků jsou uloženy v sekci [Dodatečné materiály](#).

Pokud máte k textu připomínky nebo jej chcete doplnit, kontaktujte prosím šéfredaktora Paměti národa. (michal.smid@ustrcr.cz)

Jaro Křivohlavý (* 1925 † 2014)

Jaro Křivohlavý se narodil 19. března 1925 v obci Třebenice (okres Litoměřice) v tehdejší Československu. Dne 20. června 1942 byl coby student sixty Reálného gymnázia v Roudnici nad Labem spolu s dalšími spolužáky zatčen a internován v Malé pevnosti Terezín na severu Čech, propuštění se dočkal 26. září 1942 a následně byl nuceně nasazen v dolech dolech Anna (Laura) a Prago IV. u Kladna. Před koncem války z nasazení utekl do rodných Třebenic. Dokončil Reálné gymnázium v Roudnici nad Labem a vystudoval angličtinu a psychologii na Fakultě Filozofické Univerzity Karlovy v Praze. Byl zaměstnán ve Výzkumném ústavu bezpečnosti práce v Praze a v Ústavu pro doškolení lékařů v témže městě. Je autorem mezinárodní normy Safety Colours (bezpečnostní barvy).

CESTOVÁNÍ PO ŠKOLÁCH

Na první pohled je pro mnohé zarážející křestní jméno Jara Křivohlavého: „Původně jsem se měl jmenovat Borek Křivohlavý, ale úředník říkal, že to nesmí být. Hlavní jména mohou být pouze jména v kalendáři. Tak si otec vzal jejich kalendář, bylo jednadvacátého března a bylo tam červeně jaro. Tak se bude jmenovat Jaro. Tak jsem dostal tohle jméno.“

V Třebenicích u Litoměřic navštěvoval Jaro základní školy. Následovalo šestá (prima) a sedmá (sekunda) třída na gymnáziu v Litoměřicích, během osmého ročníku (tercie) však přišlo dne 29. září 1938 zabrání Sudet a Litoměřice se ocitly v pohraničním pásmu. Čeští studenti museli jít studovat do Terezína: „Tam nám vojáci dali jedno skladiště a to mělo být gymnázium. Než se trochu upravilo, tak nám dali budovy, které byly původně školkou pro děti. Seděli jsme na lavicích místo v lavicích. To bylo kouzelné.“

Po prázdninách přiřadili studentům nové skladiště, které opět sloužilo jako místnost gymnázia: „Jeden mládenec, který s námi chodil, si vylil tuš na výkres, a jak ho to dožralo, tak vzal tuš a vyhodil jí oknem. Naneštěstí šli dole němečtí vojáci a pokropilo je to. Ti to vyšetřovali, bylo to děsivé. On byl položid a to bylo dvojnásobně nebezpečné. Nikdo to neprozradil a všichni jsme dostali dvojku z mravů. Ale bylo kouzelné, jak jsme drželi pohromadě.“

Ovšem v prvním ročníku středoškolských studií (v kvintě) opět zrušili zdejší gymnázium. Jaro se tak musel za studii opět stěhovat – tentokrát do Reálného gymnázia v Roudnici nad Labem. Kvůli zabranému pohraničí musel denně dojíždět různými cestami přes padesát kilometrů.

ZATČENÍ ROUDNICKÝCH STUDENTŮ ZA PŘÍPRAVU ATENTÁTU

Druhý ročník střední školy už Jaro pomalu dokončoval, když několik dnů před předáním vysvědčení přišli do budovy gymnázia němečtí vojáci: „Najednou byla jedna hodina a my jsme čekali, že půjdeme domů. Poslali jednoho kluka, aby se šel podívat, co se děje. Hned se vrátil, říkal, že budova je plná německých vojáků a že nikdo nesmí ze třídy. Tak jsme čekali, až nakonec přišli k nám. Měli seznam, přečetli všechna jména kluků, nikoliv

děvčat, v septimě přečetli i děvčata, u nás jenom kluky, a už tam byli s puškami: ‚Třídy ven. Dolů.‘ Tam byly nákladní auta a odvezli nás do Terezína.“

Na Reálném gymnáziu v Roudnici nad Labem byl totiž osnován údajný atentát na místního ředitele německé školy Oberlehrera Alfreda Bauera. Ačkoliv se jednalo spíše o nenávislné pomluvy jednoho ze zdejších studentů, Oberlehrer a posléze i nacistické orgány si vše vyložili jako plánování atentátu. Ve skutečnosti se jednalo o represivní akci v době druhého stanného práva, aby nacisté dostatečně demonstrovali svou moc a zastrašili občany Protektorátu Čechy a Morava. Následující prázdniny tak měli studenti strávit na Malé pevnosti Terezín[1].

PŘIZNALI SE, TAK SE TAKÉ PŘIZNEJTE

První dny v Terezíně byly šokující: „Bylo dvacátého června, bylo teplo, strašné teplo. My jsme tři dny stáli u zdi, čurat se nesmělo a ruce nám za tři dny otekly. To bylo strašné. Teď vyšetřovali skupinky, jednoho po druhém. Já jsem tam přišel s malou skupinkou, bylo nás pět. Když jsem tam přišel, tak první, co řekl vyšetřovatel (...): ‚Podívejte se z oken. Co jsou nalevo od pumpy, se přiznali a ještě dneska večer je pustíme domů. Co jsou napravo, se nepřiznali. Ještě do večera je zastřelíme. Máme tady střelnici.‘ Pak ještě jeden řekl krásnou větu, za to jsem mu do smrti vděčný. Já jsem nosil brýle a ještě dodnes nosím brýle. Povídá: ‚Brýle odložit.‘ Tak jsem brýle odložil, což mi zachránilo nejenom brýle, ale i zrak. Stalo se jiným, že brýle neodložili.“

Přes noc byla skupina zavřena do cely číslo jedenáct a další den pokračovalo vyšetřování. Pak vyšetřovatelé zjistili, že Jaro dojížděl na kole a další vyšetřování už nebylo tak kruté. Poté docházel na venkovní práci (tak zvaná komanda). První bylo v Ústí nad Labem, kde pracoval na železnici. Práce to byla velmi namáhavá a dokonce i náradí bylo velice těžké. Poté byl zařazen na jiné práce.

„V Terezíně jsme také slavili pád Stalingradu [během německo-sovětské války na východní frontě]. Ale pro Němce. To bylo někdy v září. Němci najednou slavili, že padl Stalingrad do německých rukou, což považovali za důležité, a my jsme jednou za tu dobu, co jsem tam byl, měli jídlo, co se dalo jíst.“

PROPUŠTĚNÍ DO Kladenských dolů

Jaro byl z Malé pevnosti Terezín propuštěn 26. září 1942, ale jiní studenti byli transportováni do dalších koncentračních táborů. Někteří skončili v koncentračním táboře Osvětim v jižním Polsku, někteří v Buchenwaldu ve středu Německa a někteří ve Flossenbürgu blízko současných česko-německých hranic: „Byl tam jeden Čech, pak jsem dodatečně zjistil, že to byl učitel z Kadaně, a přišel k nám na číslo dvacet šest, hledal mě osobně a říkal: ‚Křivohlavý, zítra musíte zůstat doma.‘ Říkám: ‚Co se děje?‘ Říká: ‚Nevím.‘ Tak jsem nešel a ráno, když bylo po apelu, tak nás čtyři jmenovali. Jiří Král, Zdeněk Moučka, Václav Moucha a já. Museli jsme se hlásit a říká: ‚Tak bylo rozhodnuto, že půjdete na gestapo do Kladna.‘ ‚Co to znamená?‘, ptali jsme se. On nevěděl a já taky nevěděl.“

Propuštění studenti si oblékli civilní oblečení a odešli pěšky do nedalekých Bohušovic na vlak. Měli sami odjet do Kladna a přihlásit se na pracovním úřadě: „Musím také říct hezké věci. Hledali jsme pracovní úřad a na kladenském náměstí jsme viděli mléčný bar. My jsme čtvrt roku neviděli mléko nebo rohlíky. Tak jsme tam vpadli všichni čtyři. Byli jsme oholení a hubení, já jsem měl necelých čtyřicet osm kilo. Každý jsme si vzali litr mléka a tři rohlíky. Paní nám to dala, tak jsme tam jedli. A najednou koukáme, lidi tam chodí a dávají na to papírky[2]. My jsme žádné papírky neměli a pak jsme pochopili, že paní nám to dala bez papírků.“

Jaro se pak s dalšími studenty dostal na důl Anna u Kladna, důl byl však značně vzdálený a studenti by museli ze svého ubytování dojíždět. Díky vedoucímu tak byli přemístěni do dolu Praga IV. v Dubí.

„Když jsem přišel na šachtu, tak pro mě bylo všechno nové. Jediné, co jsem o šachtě věděl, byla [kniha] První parta od Karla Čapka, což, jak jsem poznal, byla naprostá idyla oproti realitě. Bylo to hezké, ale šachta je něco naprosto jiného. (...) Z první šachty jsem přišel, bydleli jsme v hospodě nahoře, bylo nás šedesát v jedné místnosti, a byl jsem tak unavený, že jsem se nebyl schopný převléknout. Padl jsem vedle postele a spal jsem.“

STŘELBA V TŘEBENICÍCH NA KONCI VÁLKY

Na dolech ještě oslavil narozeniny a před osvobozením utekl do Třebenic. Přes rodnou obec ovšem projížděla německá armáda směřující na Žatec, Němci kolem sebe stříleli a Jaro to nevěděl: „Vyběhl jsem, co se děje ve městě. Tam je u fary taková ulička, našťěstí tam byl výstupek, a když jsem viděl, že střílejí i do té uličky...tak to byla blbost, co jsem udělal. Naštěstí jsem přežil.“

PSYCHOLOG A KOMPLEMENTÁRNÍ BARVY

Po válce Jaro dokončil v Roudnici nad Labem gymnázium a poté se rozhodl pro studium psychologie na Fakultě filozofické Univerzity Karlovy v Praze: „Byl jsem se přihlásit a byl tam takový starší pán. Tak jsem se vyznal z lásky k psychologii, zamiloval jsem se do ní, hezky všechno vyslechl a řekl takovou věcnou otázku: ‚Jistě se budete chtít oženit, že?‘ Já jsem říkal: ‚To ano.‘ ‚A budete chtít mít rodinu?‘ ‚Budu chtít mít rodinu.‘ ‚Výborně, tak, abyste to věděl, rodinu po vystudování psychologie neužíváte.“

Sám mu tedy navrhl, aby především studoval angličtinu na učitelství pro gymnázia a k tomu studoval milovanou psychologii. Po dvou letech již Jaro dělal English Professions Exams (Anglické profesní zkoušky) a začal vyučovat na jazykové škole.

Poté se odhodlal k doktorskému studiu, které dokončil v roce 1950. Získal práci ve Výzkumném ústavu bezpečnosti práce v Praze: „Jeden kolega mi povídá: ‚Jardo, co děláš?‘ ‚Učím na jazykové škole, ale dopoledne a večer, normálně zaměstnaný nejsem.‘ On říká: ‚Hele, u nás v Ústavu jsou volná místa. Ústav se buduje.‘ Povídám: ‚Co je to?‘ Tak jsem se tam byl pozeptat, doktorát zastrčený v kapse, a když jsem říkal, že jsem dělal tři roky na šachtě: ‚Výborně, kdy můžete nastoupit?‘ Já říkám: ‚Ale já jsem psycholog.‘ ‚To nevadí, to můžete být psycholog.‘“

Pak objevil inženýrskou psychologii konstruktérství a zařízení, ergonomii a další zajímavé obory. Stále se zabýval barvami v psychologii: „Začal jsem si hrát, co by se v průmyslu dalo dělat s barvami. Tak jsem začínal se stroji. Byl jsem se služebně podívat na veletrhu. Obráběcí stroje a všechny [podobné stroje] jsou šedivé. Tak jsem si vzal normu: Šedivé proto, aby nebyla vidět špína. To byl ten důvod. A co to dělá s očima? Psychologii se zabývá očima. Tak jsem se v tom začal šfouřit. Dělali jsme pokusy. Krátkodobě, dlouhodobě, malé, velké. A ve strojích mají být riziková místa znepřístupněna krytem, jinak to člověka může zranit. Člověka to může strhnout. To je nebezpečné, tak to nemůže být zelené. Musí to křičet. Nejdříve jsme chtěli červenou a to nešlo, protože vlajka naše rudá nebo jak se to zpívalo. Tak oranžovou. Tak se začaly barvit stroje.“

Jaro začal vymýšlet komplementární barvy. K žacímu stroji přidal červenou a ke kombajnu sekajícímu obilí přidal modrou barvu, aby byly na poli vidět. Výsledky uvedl v odborných článkách a sepsal normu na Československém normalizačním úřadě v Praze. Vznikla nová norma a Jaro začal se zahraničními psychology pracovat i na mezinárodní celosvětové normě, která byla nakonec schválena jako Safety Colours (bezpečnostní barvy). Z výzkumného ústavu byl propuštěn a nastoupil do Ústavu pro doškolování lékařů v